

תשרי התשע"ז

בס"ד

השיעור מוקדש לעילוי נשמת מנחם אביצור בן יהודה אריה ז"ל

מצוות שבין אדם לחברו - ממידת הדין למידת הרחמים
ליום הכיפורים (על פי שיעור של הרב משה ליכטנשטיין)

ולא מיתת בית דין ועשה תשובה, תשובה תולה ויום הכפורים מכפר... עבר על כריתות ומיתות בית דין ועשה תשובה, תשובה ויוה"כ תולין, ויסורין הבאין עליו גומרין לו הכפרה. ולעולם אין מתכפר לו כפרה גמורה עד שיבואו עליו יסורין..."

7. הרמב"ם הלכות תשובה ב, ז:

"יום הכפורים הוא זמן תשובה לכל ליחיד ולרבים והוא קץ מחילה וסליחה לישראל".

8. הרב משה ליכטנשטיין:

התשובה היא מטרה בפני עצמה והיא המהווה את שיאו של התהליך המתרחש בעשרת ימי תשובה, אשר יום הכפורים בא בסופם. מבחינה זו, יום הכפורים הינו יום של תקון המעשים, חרטה על חטאי העבר וקבלה לעתיד. יום הנתון כולו בסימן של "נחפשה דרכינו ונחקרה ונשובה עד ד'".

מאידך, כפי ששמו מעיד עליו, היום הוא יום של כפרה, ובל נשכח ששם היום ומטרתו מפורשים בכתוב ואינם כינוי עממי: "כי יום כפרים הוא לכפר עליכם לפני ד' אלקיכם". כפי שהוזכר לעיל, שיטת רבי שיום הכפורים מכפר ללא תשובה היא הביטוי המובהק לאלמנט הכפרה של היום, אך הוא נכון לכולי עלמא, ואין חולק על מגמת הכפרה כעיצומו של יום.

9. ישעיהו נ"ח א-ה:

"קרא בגרון אל תחשף פשוך הרים קולך, והגד לעמי פשעם ולבית יעקב חטאתם. ב ואותי יום יום ידרשון ודעת דרכי יחפצון, כגוי אשר צדקה עשה ומשפט אלקיו לא עזב ישאלוני משפטי צדק קרבת אלקים יחפצון. ג למה צמנו ולא ראית ענינו נפשנו ולא תדע, הן ביום צמכם תמצאו חפץ וכל עצביכם תנגשו. ד הן לריב ומצה תצומו ולהכות באגרף רשע, לא תצומו כיום להשמיע בפרום קולכם. ה הכזה יהיה צום אבחרהו יום ענות אדם נפשו, הלכף כאגמן ראשו ושק ואפר יציע הלזה תקרא צום ויום רצון לה' "

1. מגילה ל"א ע"א:

ביום הכפורים קורין אחרי מות ומפטירין 'כי כה אמר רם ונשא'

2. רש"י שם:

שמדבר במדת התשובה, 'הלא זה צום אבחרהו'.

3. תוספות, מגילה ל"א ע"ב, ד"ה ראש חדש:

לפי שאנו נוהגין על פי הפסיקתא לומר ג' דפורענותא קודם תשעה באב. ואלו הן: דברי ירמיה, שמעו דבר ה', חזון ישעיהו. ובתר תשעה באב שב דנחמתא ותרתי דתיובתא. ואלו הן: נחמו נחמו, ותאמר ציון, עניה סוערה לבדה, אנכי אנכי, רני עקרה, קומי אורי, שוש אישי, דרשו, שובה.

4. שבועות י"ג ע"א:

"רבי אומר: על כל עבירות שבתורה, בין עשה תשובה בין לא עשה תשובה יום הכפורים מכפר, חוץ מפורק עול ומגלה פנים בתורה ומפר ברית בבשר, שאם עשה תשובה יום הכפורים מכפר, ואם לאו אין יום הכפורים מכפר"

5. ויקרא ט"ז:

"והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו, וכפר בעדו ובעד ביתו, ושחט את פר החטאת אשר לו... ורחץ את בשרו במים במקום קדוש ולבש את בגדיו, ויצא ועשה את עלתו ואת עלת העם, וכפר בעדו ובעד העם... כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם, מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו..."

וכפר את מקדש הקדש ואת אהל מועד ואת המזבח יכפר, ועל הכהנים ועל כל עם הקהל יכפר. לד והיתה זאת לכם לחקת עולם לכפר על בני ישראל מכל חטאתם, אחת בשנה..."

6. הרמב"ם, הלכות תשובה, פ"א ה"ה:

אע"פ שהתשובה מכפרת על הכל, ועצמו של יוה"כ מכפר, יש עבירות שהן מתכפרים לשעתן, ויש עבירות שאין מתכפרים אלא לאחר זמן. כיצד? עבר אדם על מצות עשה שאין בה כרת ועשה תשובה, אינו זז משם עד שמוחלין לו... עבר על מצות לא תעשה שאין בה כרת

10. רמב"ן שמות י"ג טז :

וכן כל כיוצא בהן מצות רבות זכר ליציאת מצרים. והכל להיות לנו בכל הדורות עדות במופתים שלא ישתכחו, ולא יהיה פתחון פה לכופר להכחיש אמונת הא-להים. כי הקונה מזוזה בזוז אחד וקבעה בפתחו ונתכוון בענינה כבר הודה בחדוש העולם ובידיעת הבורא והשגחתו, וגם בנבואה, והאמין בכל פנות התורה, מלבד שהודה שחסד הבורא גדול מאד על עושי רצונו, שהוציאנו מאותו עבדות לחירות וכבוד גדול לזכות אבותיהם החפצים ביראת שמו ולפיכך אמרו (אבות פ"ב מ"א) הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה שכולן חמודות וחביבות מאד, שבכל שעה אדם מודה בהן לא-להיו, וכוונת כל המצות שנאמין בא-להינו ונודה אליו שהוא בראנו, והיא כוונת היצירה, שאין לנו טעם אחר ביצירה הראשונה, ואין אל עליון חפץ בתחתונים מלבד שידע האדם ויודה לא-להיו שבראו, וכוונת רוממות הקול בתפלות וכוונת בתי הכנסיות וזכות תפלת הרבים, זהו שיהיה לבני אדם מקום יתקבצו וידו לא-ל שבראם והמציאם ויפרסמו זה ויאמרו לפניו בריותיך אנחנו

11. הרב משה ליכטנשטיין :

מזווית זאת, ישנו מכנה משותף בין מצוות שבין אדם לחברו לבין מצוות שבין אדם למקום; אף מצוות בין אדם לחברו אינן מבוססות על עמדת כוח כלפי החלש אלא הן נכללות במערכת היחסים שבין האדם למקום ובהכנעתו של האדם כלפי בוראו.

לאור האמור לעיל, הסתירה הפנימית שההפטרה מצביעה עליה בקיום מצוות בין אדם למקום תוך כדי רמיסת החלשים והנדכאים היא סתירה מהותית שהופכת את קיום המצוות לחסר משמעות. לא רק אכזריות אלא גם גאווה אנושית עומדת בבסיס ההתנהגות אותה מגנה הנביא, והיא ששוללת את המשמעות אף מן המצוות שבין אדם למקום.

12. ישעיהו נח, ו – יא :

הלוא זה צום אבחרהו פתח חרצבות רשע התר אגדות מוטה ושלח רצוצים חפשים וכל מוטה תנתקו. הלוא פרס לרעב לחמך ועניים מרודים תביא בית כי תראה ערם וכסיתו ומבשרך לא תתעלם. אז יבקע כשחר אורך וארכתך מהרה תצמח והלך לפניך צדקך כבוד ד' יאספך. אז תקרא וד' יענה תשוע ויאמר הנני אם תסיר מתוכך מוטה שלח אצבע ודבר און. ותפק לרעב נפשך ונפש נענה תשביע וזרח בחשך אורך ואפלתך כצהרים. ונחך ד' תמיד והשביע בצחצחות נפשך ועצמתך יחליץ והיית כגן רוה וכמוצא מים אשר לא יכזבו מימיו